

Daniela Stavělová a kol.:
Tíha a beztíže folkloru.
Folklorní hnutí druhé poloviny
20. století v českých zemích.

Academia, Praha 2021, 694 s.

Folklorní hnutí, tedy „extenzivní zakládání souborů lidových písní a tanců v období po druhé světové válce“ (s. 8–9), je nepochybně jedním ze společenských fenoménů, vnímaných ambivalentně před rokem 1989 i po něm. Byla to nezávazná forma zábavy? Nástroj politické manipulace? Cesta uměleckého vyjádření? Romantický způsob realizace historické přínalžitosti? Jistěže by se nabízela šalamounská odpověď, že folklorní hnutí naplňovalo to i ono – úměrně místu a času. Desetiletý autorský tým ve složení Daniela Stavělová, Kateřina Černíčková, Dorota Gremlíková, Matěj Kratochvíl, Martina Pavlicová, Zita Skořepová, Lucie Uhlíková, Miroslav Vaněk, Zdeněk Vejvoda a Vít Zdrálek ovšem nabízí obraz vpravdě vyčerpávající. Vychází přitom z neobyčejně bohatého materiálu jak archivních a tištěných pramenů (jen jejich soupis je na 15 stránkách), tak 230 rozhovorů se 70 účastníky hnutí, a také přes dvě stě často dosud nepublikovaných fotografií, nedocenitelných pro v textu popisovanou skutečnost.

Převážně na archivních zdrojích je založen první, nejrozsáhlejší oddíl, Prezentace ideologií (s. 57–380), diskutující tři oblasti: ideologizaci estetického aspektu folkloru, institucionalizaci hnutí a vliv, který na ně měla média a masovost. Tato část dosvědčuje především „ideologický tlak a nařízení shora reprezentované především dobovými směrnicemi ... institucemi ... i rétorikou a texty v účelových zdrojích“ (s. 11).

Další dva oddíly, Tíha a beztíže folkloru (s. 381–576) a Bezpečné místo v nejistém světě (s. 577–602), jsou postaveny převážně na výpovědích účastníků a svědčí tak o prožívání skutečnosti, přinejmenším v perspektivě, kterou si dnes participantů vybavují. Z jejich výpovědí a často jejich slovy odpovídají autoři monografie na spoustu otázek s folklorním hnutím spojených, kupříkladu: Jakou roli hrávaly výrazné osobnosti, a jakou naopak kolektiv souboru? Jak se srovnávaly souborové aktivity s rodinným životem? Co pro ně znamenala autenticita? Jaký měli účastníci vztah k regionům, které prezentovali? V souvislosti s autenticitou by přítom bylo užitečné, kdyby autoři jasně formulovali, v jakém smyslu termín užívají. V textu knihy to převážně vystupuje v dichotomii s konceptem stylizace (např. s. 470), a to zejména u souborů působících v oblastech s živou folklorní tradicí (mimočodem pojem, který by bylo rovněž užitečné podrobněji vysvětlit). V rozhovorech se ale ukazuje, že do úvah o autenticitě vstupují i estetická, genderová a jiná kritéria, což potvrzuje četná literatura k problematice autenticity, která ji odhaluje jako mnohovýznamový koncept.

Odpovědi na naznačené otázky jsou zajímavé a neunifikované a pozoruhodný čtenář (pokud se neztratí v množství dat) může o hnutí získat velmi plastickou představu. Zejména výpovědi třetího oddílu, který tematizuje pocit bezpečí v souborovém kolektivu, dosvědčují to, o čem píše hudební antropologové, sociologové, ekologové atd. již dekády, že totiž společné provozování hudebních a tanečních aktivit je „sociálním a emočním projektem“, z něhož pramení mimořádně silný pocit vzájemnosti (T. Hagen: *Living in the Merry Ghetto*,

Oxford University Press 2019, s. 16). Fakt, že narátoři někdy vyjevují i jistou pofidérnost takového pocitu bezpečí (např. kvůli vědomí státního dozoru při zahraničních výjezdech) výše uvedenou tezi jen potvrzuje.

Autoři, a zejména hlavní editorka Daniela Stavělová, dobře vybalancovali pestrost zaznívajících hlasů narátorů – pestrost danou jak obsahem, tak stylem vyjadřování, a zároveň stylovou jednotu hlavního textu. (To ocení jako velmi nesamozřejmé s přihlédnutím k vyššímu počtu autorů zejména ten, kdo má sám zkušenost s týmovým psaním, při němž se často derou na povrch osobité jazyky jednotlivých autorů, které pak drobí styl výsledného textu.)

Tomuto jednotnému stylu se ovšem vymykají dvě kapitoly, které knihu otvírají, a jako jediné jsou uváděny jako individuálně autorské: Možnosti nemožné pozice: Vzpomínání a bádání mezi autoritativními diskurzy Víta Zdrálka (s. 20–32) a Ideologie, státní politika a oficiální obraz folklorního hnutí v letech 1945–1989 Miroslava Vaňka (s. 33–56). Cílem Zdrálkovy vstupní kapitoly je zdůraznit propojení pozicionality autorů – převážně dlouholetých aktivních členů folklorního hnutí – s jejich schopností/možností vidět tuto scénu neschematicky, „nebinárně“, ve smyslu „ideologicky černobílé imaginace“ (s. 22). Autor také připomíná důležitý aspekt vzpomínání, když cituje švýcarskou historičku Aleidu Assmannovou: „Vzpomínání se odehrává v zásadě jako

rekonstruktivní proces: vychází vždy z přítomnosti, čímž nutně dochází k posouvání, přetváření, zkresení, přehodnocení a oživení vzpomínky vzhledem k okamžiku, kdy si ji vybavujeme...“ (s. 23). S přihlédnutím k této připomínce povahy vzpomínání je ovšem trochu s podivem, jak nekriticky přijímá Zdrálek například *Normalizační festival* Přemysla Houdy (Karlovinum, Praha 2019), když z detailů z vyprávění o událostech dekády starých vyvozuje závěry ohledně historické reality, místo aby je interpretoval jako *generative resources for those who appropriate them to narrate biographies* (Hagen, o.c., s. 7).

Vaněk pak ve své kapitole usiluje o poskytnutí pohledu na folklorní hnutí zvenku primárně pohledem archivních pramenů a dobového tisku. Jakkoli je obraz, který Vaněk poskytuje, poměrně plastický, jeho dikce – přinejmenším v některých pasážích – naneštěstí ostře kontrastuje se Zdrálkovým voláním po nebinárním líčení naší nedávné minulosti, a ostatně s vyzněním celé knihy.

V každém případě by si monografie zasloužila označení „všechno, co chcete vědět o folklorním hnutí, a báli jste se zeptat.“ Navíc se zvědavý čtenář dozví i mnohé, na co by ho ani nenapadlo se ptát. Folklorní hnutí druhé poloviny 20. století je oteď rozhodně mnohem srozumitelnějším fenoménem.

Zuzana Jurková

zuzana.jurkova@fhs.cuni.cz